

הסיכום והניתוח ממערכי השיעור לשירת המאה ה – 20

כתב וערך: המורה אלי פרה

דפדוף באלבום / דן פגיס

נועד לגדולות, הוא שוכב על בטנו ומוציץ
נכחו בבטחה. מרחבי הרצפה מתפים לו:
הכל מטרה, אי אפשר להחטיא. וכבר
הוא גדול, מצלם על רגליו ושוכח
את אשר לא ילמד. לרגע אחד
הוא נכנס לתמונת המחזור ומחייך
למעלה, ליד המורים. ובינתיים
עם אשה או שתיים בחוף, עקבות
חולפים בחול. ותוך כדי כך כבר הוא נח
מבגר ומצהיב בתצלום מחשבות,
יד למצח, ערבים. עוד לפני שפתר, הוא ממשיך
זהיר בפרוודור אפולולי, כגנב,
ומוציא
בקצה את עצמו מחכה לו כראי:
אור חזק מדי
של נורת הבזק תופס
את דמותו
ומחשיך
את עדשות הזכוכית של עיניו.

דפדוף באלבום, ניתן לומר, הוא בעצם ביוגרפיה כלל-אנושית של האדם – כל האדם. מינקותו בעת אשר: "שוכב על בטנו ומוציץ נכחו בבטחה." אז, הוא עוד נועד לגדולות... ועד זקנתו של בעת יחשיך יומו וגם עיניו כהות ועדשות לו: "ומחשיך את עדשות הזכוכית של עיניו." ובגיל הזה: "כבר הוא נח מבגר ומצהיב בתצלום מחשבות,". זהו התהליך הבלתי נמנע של כל אדם באשר הוא, כי אין בשיר רמז למישהו מסוים. דמות הדובר היא אנונימית. זהו האלבום הפרטי של הדובר ובעצם אלבומו של אחד מאיתנו -קוראי השיר. הדובר כאילו ומזמין אותנו להציץ אל אלבומו-אלבומנו והוא הראי והמשקפיים דרכם הוא סוקר את ימי חייו – חייו. אנו פועלים כאלמנטים משקפים בשיר "דפדוף באלבום". אלמנטים אלה מציגים תפיסה פילוסופית אודות מהות חיי האדם, עיי תיאורי "פלאשבקים", של חייו – חייו. סיטואציית הדפדוף מזמנת אפשרות של מבט, החולף על כל תחנות חייו הכרונולוגית, תוך בדיקה של חיי האדם מהולדתו ועד מותו. בתחילה יש אווירה אופטימית ומלאת תקוות שהתינוק הנולד נועד לגדולות ו"מרחבי הרצפה" מחכים להתממשות, עד שבאים החיים הממשיים ומתחלפים במהירה, כאשר תוך כדי התבוננות במהלך החיים "הגדולות" לא מתממשות והתקוות נשאר שם בינקות.

זהו המסלול של חיי האדם האישי והפרטי של הדובר ושל כל אחד. ותהליך זה מוצג דרך צילומים שונים ב"אלבום": תמונות ילדות, תמונה בספר מחזור, דרך ההתבגרות והבגרות עם אישה אחת או שתיים, צילום עם ידידות-נעוריו בחוף. תיאור המהלך אינו מפתיע ו"התמונות" שבאלבום אין בהם ריגוש-יתר או תרועות חצוצרות של הצלחות ופסגות-הישגים מיוחדים. הוא, הדובר, ככל אדם, לא הצליח להגיע להישגים מיוחדים או ליצור דבר יוצא דופן. האלבום מתגלה כשיקוף של "אלבום קולקטיבי" ולא פרטי, ועל-כן מדובר כאן בעצם באמירה כללית אודות חיי הקצרים והסתמיים של בן האנוש.

האדם נולד ו"מרחבי הרצפה" לפניו. היה תינוק, גדל והפך לנער, התבגר ולבסוף הפך לזקן שהמוות אורב לו ותופס אותו בסופו של דבר. אותות הזמן והזקנה ארבו לו בכל צעד ושעל, מבלי שיספיק להבין את הנשגב, מבלי שיקיים את ההבטחה שְלֶשְׁמָה היה נדמה שנברא. זוהי תפיסה פסימית על מהות האדם וחיייו על פי הפסוק הידוע מקהלת: "הכל הבל וריק ורעות רוח" חיי אדם מוצגים כאירוע מאכזב, נטול תוכן אמיתי או שיא. אלו חיים שבבסיסם עומדות תחושות של אכזבה, החמצה ובזבוז. יש כמה אמירות הממחישות את האווירה השלילית הזאת בשיר. תחושה של כישלון ובזבוז: "וְשׂוֹכַח אֶת אֲשֶׁר לֹא יִלְמַד"; "עוֹד לִפְנֵי שְׁפָתַי הוּא מְשִׁיךְ זֵהִיר בְּפָרוּזְדוֹר אֶפְלוּלִי, כְּנֶגְבִי". בסוף הדרך מגלה האדם את עצמו בראי. הראי משקף בערוב החיים בעיקר את הבדידות. רק עצמו מחכה לו שם, אין איש זולתו. רגעי הזקנה מתוארים בלא טיפה של חסד ומדגישים את הפחד וחוסר הביטחון של האיש הזקן: "זֵהִיר בְּפָרוּזְדוֹר" (תחושות מנוגדות לחלוטין לרגשות שאחזוהו בראשית ימיו כאשר תואר כמי ש"מוֹצֵץ נִכְחוֹ בְּבִטְחָה").

השיר מסתיים כמבט אחרון לפני סוף חיייו, יש הבזק של אור חזק ופתאומי, התופס את דמותו ומצלם אותה בראי, כתמונה אחרונה באלבום, השתקפות אחרונה, המחשיכים את עיניו והן כבות כסימן סופי של המוות. היא התמונה האחרונה באלבום החיים. גם מבנה השיר תואם את נושא השיר. בתחילה כאשר התמונות באלבום הן אופטימיות ומלאות תקווה, השורות רחבות ומלאות, והתיאורים מלאים במטפורות חיוביים: "הִפֵּל מִטְרָה, אֵי אֶפְשֶׁר לְהִתְטִיא...". וכן: "וּכְכָר הוּא גְדוֹל, מְצֵלֵם עַל רִגְלָיו" ובאחת הוא עובר מהפך: "מְבַגֵּר וּמְצַהֵיב בְּתַצְלוֹם מְחֻשְׁבוֹת, יָד לְמַצָּח, עַרְבִים. ואז השורות מצטמצמות ונעשות דלילות ודועכות כאדם המזדקן והולך אל ערוב ימיו, לקראת יומו האחרון.

דרכי העיצוב בשיר:

- א. מבנה השיר תואם את מסגרת חיייו של האדם מתיאורים מלאים ונשגבים של תקוות ומטרות בינקות ועד לדלילות ודעיכת השורות לקראת ערוב ימיו של הדובר.
- ב. נושא השיר על מהות חיי האדם, אבל זה נעשה בתהליך של מבט אישי בדפדוף באלבום של הדובר ומכוון בעצם לדפדוף קולקטיבי של כל-אדם.
- ג. תהליך חד ללא תיאורי ביניים במעברים בין הינקות והגדילה וההתבגרות, לבין המחשה פסימית של ימי הערביים בחיי האדם.
- ד. שימוש רב במטפורות וצמדים-לשוניים הממחישים את המעברים בין תקופות חיי האדם: מ"מְרַחְבֵי הַרְצָפָה" המחכים לו לאדם ועד "מְשִׁיךְ אֶת עַדְשׁוֹת הַזְּכוּכִית שֶׁל עֵינָיו". וכן תיאור של תמונה מטפורית ומוחשית יותר למצבו של הדובר: "מְבַגֵּר וּמְצַהֵיב בְּתַצְלוֹם מְחֻשְׁבוֹת"
- ה. נושא השיר היא בעצם תצלום של התפיסה האקזיסטנציאליסטית של חיי האדם ומהותו. גם עפ"י קהלת.